

12. Лотман Ю. М. Семиосфера / Ю. М. Лотман. – СПб : Искусство-СПб, 2001. – 704 с.
13. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин. – К. : Знання, 2004. – 326 с.
14. Поляков В. А. Универсология / В. А. Поляков / – М. : Амрита-Русь, 2004. – 320 с.
15. Пирс Ч. Начала прагматизма / Ч. Пирс. – СПб. : Алетейя, 2000. – 352 с.
16. Пхакадзе И. Г. Недостижимые достижимые миры: семантика возможного и языковая относительность / И. Г. Пхакадзе. – Тбилиси : Изд-во Тбилис. ун-та, 1991. – 302 с.
17. Encyclopedic Dictionary of Semiotics / gen. ed. Thomas D. Sebeok. – Berlin ; N.Y. ; – Amsterdam : Mouton de Gruyter. – Tome 1. – 1986. – 592 p.
18. Evans V. Cognitive linguistics : An Introduction / Vyvyan Evans and Melanie Green. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – 830 p.

Стаття надійшла до редакції 16 січня 2013 року

УДК 82 – 3

*Олена Коломієць
(м. Київ, Україна)*

РЕПОРТАЖ ТА НАРИС ЯК ХАРАКТЕРНІ ЖАНРИ УКРАЇНСЬКОГО ЕМІГРАЦІЙНОГО ПИСЬМЕНСТВА II ПОЛ. XX СТ.

У статті розглядається специфіка використання жанрів репортажу та нарису в еміграційній літературі II пол. XX ст. На прикладі творчості Докії Гуменної досліджуються причини звертання письменників до цих форм. Об'єктом вивчення стали книги Докії Гуменної «Багато неба» та «Вічні вогні Алберти». Аналіз репортажів та нарисів цих збірок дають підстави розглядати жанри крізь призму їх художніх особливостей.

Ключові слова: *нарис, репортаж, жанр, реалізм, образ, символ, еміграційна література.*

В статье рассматривается специфика использования жанров репортажа и очерка в эмиграционной литературе II пол. XX ст. На примере творчества Докии Гуменной исследуются причины обращения писателей к этим формам. Объектом изучения стали книги Докии Гуменной «Много неба» и «Вечные огни Алберты». Анализ их репортажей и очерков дают основание рассматривать эти жанры с точки зрения их художественных особенностей.

Ключевые слова: очерк, репортаж, жанр, реализм, образ, символ, эмиграционная литература.

The article deals with the use of specific genres of reportage and essays emigration literature in the second half of Twentieth century. In the works of Dokia Humenna investigates the cause's writers to address these forms. The objects of the study were books written by Dokia Humenna "Much Heaven" and "Eternal Flame Albert". Analysis of their reports and essays give reason to consider these genres through the prism of their artistic features.

Key words: essay, reportage, genre, realism, image, symbol, emigration literature.

Жанри репортажу та нарису ввійшли в українську літературу в 20 – 30-х рр. XX ст. На той час вони були практично ще не освоєні літературною практикою, тому їх залучення в літературний контекст активно обговорювалося в пресі. У червні 1934 року в Спільці радянських письменників України відбулася нарада, де розглядалося питання про творчі шляхи художнього нарису. Нарис та репортаж для партійного керівництва літератури стали найзручнішими жанрами, у яких було найменше можливостей для творчих експериментів.

В українській еміграційній літературі книги репортажів та нарисів з'явилися переважно в II пол. XX ст. У новому світі письменники мали можливість вільно подорожувати, шляхом власних спостережень вивчати та зображувати нове життя. До таких творів належать «Слідами Миклухо Маклая» Д. Чуба-Нитченка, «Моя подорож навколо світу» Р. Колісника, «У вирі багатокультурності» Яра Славутича, «Острів голих людей» П. Вакуленка, «Арревідерче» Рома З. Когут, подорожні записи Ганни Черінь та Докії Гуменної тощо. Крім того, використання письменниками форм художнього нарису та репортажу було викликане особливостями розвитку літературного процесу в

країнах нового поселення, де значного поширення набувала масова література, твори зображувального характеру, що не вимагали часу для вдумливого аналізу.

Власне, самі подорожі новим світом давали невичерпний матеріал для нарисовця. Жанр репортажу та нарису широко представлений у творчому спадку Докії Гуменної. Під час подорожей по США та Канаді з метою налагодження зв'язків та об'єднання письменницьких сил письменниця збирала фактичний матеріал, що лягло в основу її спостережень та спогадів. Враження від подорожей лягли в основу збірок репортажів та нарисів «Багато неба» і «Вічні вогні Алберти».

Збірка нарисів Докії Гуменної «Багато неба» (1954) – розповідь про життя українських переселенців у новому світі. Це були перші враження письменниці про життя на чужій землі, про намагання утвердитися в непростих умовах. Це своєрідний щоденник, подорожні нотатки, що робилися під час її подорожі «углиб Америки», із найвідвертішими зізнаннями, романтикою одержимої натури.

«Жанр нарису, – пише П. Сорока, – під пером Докії Гуменної набирає нової якості й з сухого, лаконічного, суто газетного, стає мистецьким, художнім, де на кожному кроці трапляються несподівані, вишукані метафори, яскраві епітети, щасливо віднайдені порівняння [4, с. 267]». Письменниця майстерно вибудовує речення, мова твору мальовнича і мелодійна, насичена цікавими спостереженнями. Звичайна крапля води у неї – це «різьбяр, що не має впину в своїй фантазії»; дорога – «рівна стрічка, що плавко замотується під колесами машин».

Книга багата описами природи, міст, які постають на шляху письменниці, але вона, майстерно використовуючи художні засоби та прийоми, уникає повторів.

У центральній розповіді про Вашингтон, яка дала назву всій книзі, читаємо: «У Вашингтоні так багато зелені і вона така пишна, що місто здається суцільним парком. Вулиці його не вимуштрувані нудно в прямокутники, тут раз у раз *площі випускають із себе зірки вулиць у різні боки...* (курсив наш. – О.К.) Великопростірність, незатисненість будинків межі будинками, їх

далека видимість, відкриті перспективи та нестримні потоки зелені, віддзеркалення краєвидів в озерах, а головне, багато-багато неба – роблять Вашингтон радісним містом [2 с. 94]». А ось опис іншої картини із нарису «Як у славному місті Детройті»: «...Детройт розкинувся гігантом на п'ятдесят миль у безконечну далечінь, розіславши у безвість свої магістралі від центру при березі річки Детройт. На мапі це виглядає, як *розгорнене віяло, що його ручка занурилася в водах ріки* (курсив наш. – О.К.) [2, с. 25]». Пейзажні описи викликають у авторки роздуми, асоціації, які супроводжуються узагальненнями: природа впливає на людину, формує її світогляд, ментальність, відчуття життя.

Докія Гуменна з любов'ю плекає слово, повертає до життя забуті чи рідковживані слова, надаючи їм своєрідної яскравості й сили. Увагу читача привертають характерні для творів письменниці слова та словосполучення – *хмаросяги, мільйоноліття, мовна мішанка* (курсив наш. – О.К.), замість звичного сьогодні «суржик», та багато інших.

І в подорожі вона звертає увагу на збереження української мови серед представників української громади. Так, перебуваючи в Детройті, який місцеві жителі влучно охрестили «містом Форда», Докія Гуменна занотовує такі спостереження: «Свіже вухо вражає чистота української мови. Нема отих «найс дресок», «перемухуватися», «мій бойсик», «счейншувати», – перлів, що ними пересипаний воляпюк нью-йоркців... [2, с. 36]».

Нариси зі збірки «Багато неба» – це твори про людей, які плекають свою духовну Вітчизну на чужій землі. Про людей, які у скринях із нехитрим селянським майном везли на чужину «Кобзар» – духовну частинку рідного краю. Про людей, які навіть у наступних поколіннях зберегли трепетну пошану до Шевченкового слова: «Досягнення, що ним гордиться український Детройт. У магістраті міста ... сидить радна Марія Бек. Перша в історії Детройту жінка бере участь у керуванні життям двомільйонного промислового міста... Звідки ця американська адвокатка знає так досконало поезію Т. Шевченка? А то просто: винесла з дитинства, коли вивчала напам'ять «Кобзаря». Отож

тому вона ніде й ніколи не забуває що вона – представниця українського роду, отож тому від українських засад не відступає [2, с. 33]».

Розповідаючи про життя української еміграції, Докія Гуменна пише цикл репортажів та нарисів «Вічні вогні Алберти» (1959), які поєднує спільна тема – подорож письменниці Канадою. Письменниця описує становлення й розвиток одного із найбільших промислових центрів країни – Альберти, яка, завдяки відкриттю в Канаді великих родовищ нафти, із хліборобської стала високо промисловою провінцією: «В лютому того року, за двадцять миль на південь від Едмонтону, в околиці Ледук, випадкова проба земної кори дала шалений вилив нафти, і цим виливом започаткувалася нова доба в усьому житті не тільки провінції Алберти, а й цілої Канади [3, с. 15] ». Докія Гуменна описує, як, ніби гриби після дощу, виникають нові міста, з'являються рівні стрічки доріг, що з'єднують їх. І одна із важливих причин такого плідного розвитку – невтомна праця канадських українців. Відомо, що Альберта – один із регіонів Канади, де найбільше проживає першопрохідців з України та їх нащадків, тому й авторка, подорожуючи цим краєм, відчуває себе, ніби вдома. Збірка розпочинається розділом «Вічні вогні», де перед читачем розкривається масштабна панорама розбудови провінції. В наступних десяти нарисах, назви яких красномовно говорять про зміст («Блиск Едмонтону», «Діди і нащадки», «Битва за ім'я», «Дві журби», «Пані Янда показує», «Шукаю бідної ферми», «Келгарійські дядьки», «Я побиваюся за динозаврами», «Холодна краса» та «Відсвіти північного сьйва»), читач знайде фрагменти спогадів перших переселенців, різнобарвну палітру вражень і переживань письменниці від подорожі та спілкування із представниками українських громад, описи мальовничих краєвидів.

У дорозі письменницю спочатку супроводжують трое українців – нових іммігрантів, землемірів, що прокладають перші точки видобування нафти в цих диких безлюдних лісах, – один із Дрогобича, другий – з Покуття, третій – з Волині. Докія Гуменна називає імена реальних людей, із якими зустрічається в подорожі.

Спочатку це – землеміри Павло Лукомський, Дмитро Петрів, Олександр Роїк. Далі розповідь знайомить читачів із подружжям Паушів (яким письменниця завдячує за гостинність та організацію подорожі), письменником Володимиром Купченком, іншими українцями, які в новому світі стали успішними лікарями, адвокатами, вчителями, відомими бізнесменами та політиками.

Реальні персонажі вказують на реалістичний характер збірки, що пояснює вибір письменницею її улюбленого жанру – репортажу. Разом із тим, ця книга – не сухий репортаж, а цілком художній твір, у якому гармонійно поєднуються документальні та художні риси. Авторка з перших і до останніх рядків тримає увагу читача, змушує перебувати в полоні нестихаючої цікавості. Використання ряду символів роблять її розповідь яскравою і художньо вивершеною.

На останніх сторінках книги Докія Гуменна описує неповторність північного саява, яке величним переливанням барв нагадує «якісь світляні туманності». Північне саяво виступає образом того світла, яке пронизує темряву. Із утворенням індустріального міста його світло доповнюють неонові вогні, які у світінні поєднуються із вічними вогнями північного саява, створюють нову величну добу в історії країни.

Таким чином, збірки нарисів та репортажів еміграційного періоду творчості Докії Гуменної проблемно-тематично і стилістично пов'язані між собою та логічно продовжують одна одну. В українській еміграційній пресі кожна із збірок викликала широкий відгомін. Це були переважно позитивні рецензії, але траплялися і напади, викликані політичними причинами, звинувачення письменниці в слабкій політичній активності на еміграції. Та Докія Гуменна впевнено відстоювала свої погляди, мала непохитну життєву позицію, ніколи не опускалася до політичних спекуляцій. Вона, як і багато інших митців, свою творчість присвятила невтомному збереженню української ідентичності в еміграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Л. С. Нарис / Л. С. Бойко // УЛЕ. – К. : Укр. енциклопедія, 1995. – Т. 3. – С. 455.
2. Гуменна Д. Багато неба / Д. Гуменна. – Нью-Йорк : Об'єднання Українських Письменників «Слово», 1954. – 236 с.
3. Гуменна Д. Вічні вогні Алберти: Нариси / Д. Гуменна. – Едмонтон, Алберта : Видано заходом Петра А. Пауша, 1959. – 185 с.
4. Сорока П. Докія Гуменна. Літературний портрет. До 100-ліття з Дня народження письменниці / П. Сорока. – Тернопіль : Арій, 2003. – 496 с.

Стаття надійшла до редакції 15 січня 2013 року

УДК 81.162.3+811.161.1

*Йиржі Коростенски
(г. Пльзень, Чехия)*

КОГНИТИВНЫЕ АСПЕКТЫ АДЪЕКТИВНОЙ СОЧЕТАЕМОСТИ (ЧЕШСКО-РУССКОЕ СОПОСТАВЛЕНИЕ)

Проблематика розуміння просторових відносин у мові і мисленні завжди належала до важливих і водночас складних питань мовознавства. Поєднання параметричних прикметників із предметними іменниками організована в антонімічних відношеннях. Регулярність їх використання у більшості випадків пов'язана з когнітивним розумінням ЯКМ. Автор у конкретному аналізі поєднання прикметників із предметними іменниками топологічного типу „стержень” доводить регулярність колокацій з параметричними прикметниками у межах однієї мови.

Ключові слова: просторові відносини, параметричні прикметники, сполучуваність, антонімічність, когнітивність, предметні об'єкти, прототипи, іменники, регулярність, колокації.